

samezne odseke lista (zgodovina starejše, srednje, novejše slovenske literature, bibliografski del, sodobni literarni dogodki, jubileji, jezikovna posvetovalnica, jezikovna zgodovina, didaktika, slovanski razgledi itd., itd.).

2. vprašanje cenzure oziroma odobranja za tisk; brez zelo široke moči odločanja, ki naj ga ima uredništvo, je seveda vsaka misel na list neizvedljiva, ker bi sicer list izhajal z večmesečnimi zamudami. Zato bi se bilo treba domeniti točno z ministr-

stvom, kdo je zadnji, ki daje imprimatur, in ta človek bi moral seveda imeti za to tudi vsakokrat čas, kadar bi ga vprašali uredniki. Brez absolutne zanesljivosti izhajanja ob določenih rokih je seveda mešnik iluzoren.

Pripomba: Gornje misli sem napisal po okrožnici z dne 10. junija, ki ga je letos razposlal odbor.

Viktor Smolej
Filozofska fakulteta v Ljubljani

TEMELJI ZA MAKEDONSKO LITERARNO ZGODOVINO

Makedonske založbe so zadnji dve leti izdale v 20 knjigah tri dela, ki jih lahko upravičeno imamo za temelje makedonske literarne zgodovine. Ker obsežnejšega kompletnega učbenika ni, predstavljajo zbrane ljudske književne umetnine zbiralca Marka Cepenkova, »Izbrana dela« Haralampija Polenakovića in antologija »Makedonska književnost v književni kritiki« za zdaj temeljni in hkrati dovolj obširni priročnik o makedonski literaturi od njenih začetkov do danes. Cepenkova zbirka vsebuje vrsto del, s katerimi je mogoče ponazoriti različne vrste ljudske pesmi, pripovedi, rekel in podobnih umotvorov. Polenakovićeve dela, ki so sicer javnosti že dolgo znana, pomenijo v svojih petih knjigah poleg njegovih »Strani o makedonski književnosti« enkratno informacijo o makedonski literaturi 19. stoletja. (Sicer je Georgi Stalev napisal 1963 še kratek učbenik »Pregled makedonske literature 19. stoletja«, Duško Nanevski pa sramežljivo kratko, vendar odlično zgodovino makedonske literature za »Pregled jugoslovanskih literatur« Dragutina Stefanovića in Vukašina Stanisavljevića 1966. V naši zvezi je treba prav tako še omeniti »Makedonsko ljudsko poezijo« 1966 in »Pregled makedonske proze« 1970 Tome Szordova ter »Utemeljitelje makedonske dramske književnosti« 1972 Aleksandra Aleksijeva pa tudi nekatere druge krajše ali daljše tovrstne članke v makedonski in drugi jugoslovanski periodiki oziroma v posebnih zbornikih, s tem pa bi bila bera makedonske literarne zgodovine izčrpana).

1. »Makedonske ljudske umetnine« so se 1972 v 10 knjigah pojavile na makedonskem knjižnem trgu in predstavljajo brez dvoma najobsežnejše delo folklorista Marka Kostova Cepenkova (organizacija dela

za novo izdajo: skopski Institut za folkloro, založba Makedonska knjiga). Na 3500 straneh je v knjigah zbranega ogromno folklornega gradiva, pisanega v čisti prilepki makedonščini. — Prva pričevanja o makedonski folklori je zapustil grški diplomat in pisatelj Nikifor Gregoras, ki se je v 14. stoletju navdušil za pesmi in plese Makedoncev iz Strumice. Prvo makedonsko ljudsko pesem (iz Kosturskega) je zapisal visoki papeški uradnik Silvester v 16. stoletju; v »Erlangenskem rokopisu srbohrvatskih ljudskih pesmi« jih je nekaj tudi makedonskih. Vuk Karadžić je v svoji zbirki srbskih ljudskih pesmi tiskal prav tako eno makedonsko. Prvo obsežno zbirko makedonskih ljudskih pesmi je izdal Stevan Verković 1860 v Beogradu; pesmi je nabral v Seresu in okolici. 1861 sta Stružana brata Miladinov v Zagrebu tiskala svoj zbornik makedonskih pesmi. V preteklem stoletju pa so se pojavili še številni drugi zbiralci makedonskega ljudskega slovstva; pomemben je bil npr. ohridski folklorist Kuzman Šapkarev, ki je 1885 do 1894 izdal osem zvezkov folklornega gradiva. Od 1889 je v Sofijskem »Zborniku za ljudsko umetnost, znanost in književnost« Marko Cepenkov izdal zlasti ljudske pripovedke, vendar je od najnovejše izdaje vsaj tretjina njegovega gradiva ostala v rokopisu, ki ga je hranil Arhivski institut na Bolgarski akademiji znanosti v Sofiji (nekatero Cepenkove zapise je tiskal Blaže Koneski 1954, posamezni so se pojavili v različnih učbenikih in knjigah).

Marko Cepenkov je najplodovitejši makedonski folklorist. Čeprav neuk, po poklicu krojač, je v štiridesetih letih zapisal velikansko množico ljudskih besedil. Rodil se je 1829 v Prilepu (po drugi verziji v Kruševu, od koder je bila družina), bližnje

znanstvo z Miladinovima, pesnikom Žinzi-fovim in Šapkarevom je bilo odločilno, da se je lotil zbirateljskega podviga, ki je im- pozantan tudi v svetovnih razsežnostih; začel je okrog 1856/57. Besedilo je najprej poslušal, potem pa ga doma v miru repro- duciral ter zabeležil; tako so njegovi za- pisi nenavadno slogovno izenačeni. — Ma- kedonija je bila tisti čas pod turško ob- lastjo; Srbija in Grčija, od 1878 tudi Bol- garija, pa so bile svobodne, tako je Ce- penkov 1888 odšel v Sofijo, da bi zbrano gradivo objavil; že leto kasneje se mu je želja izpolnila. V Sofiji je potem ostal do svoje smrti 1920.

Deseterica knjig zbranega gradiva je ure- jena takole:

Prva knjiga (354 str.) vsebuje 170 ljudskih pesmi, po Cepenkovi »ljubezenskih in raz- ličnih, otroških in smešnih«. V novi izdaji je uredniško delo opravil profesor ljud- skega slovstva na skopski filozofski fakul- teti Kiril Penušliski, ki je napisal tudi spremno besedo, medtem ko je uvod v zbirko prispeval Tome Sazdev. Na koncu knjige so označeni viri pesmi, dodan je re- gister zemljepisnih imen in prepotrebni slovar manj znanih besed (predvsem tur- ških).

Druga, tretja, četrta, peta, šesta in sedma knjiga vsebujejo ljudske pripovedke, novi urednik je isti, sodelovala pa sta pri delu še Blaž Petrovski in Leposava Spirovska. Na okoli 2000 straneh je tiskanih 681 ljud- skih pripovedk, kar predstavlja tretjino vsega doslej znanega fonda makedonskega ljudskega pripovedništva. — Prvo makedonsko ljudsko pripovedko je sredi pre- teklega stoletja zabeležil docent kazanske univerze Viktor Grigorovič, prvi dve ma- kedonski ljudski pripovedki pa je objavil utemeljitelj sodobne makedonske poezije Konstantin Miladinov. Veliko število pri- povedk je pred Cepenkovo objavil že Šapkarov, kasneje so jih zbirali in tiskali še mnogi srbski, bolgarski in makedonski folkloristi, vse do današnjih dni, vendar nihče ni bil tako uspešen kakor Cepenkov. — Knjige so urejene tematsko; druga vse- buje živalske pripovedke in pravljice, v njej je tudi najdaljša doslej znana makedonska pripovedka Silni štrk (prevedena tudi v slovenščino skupaj z drugimi jugo- slovanskimi pripovedkami v izboru in pre- vodu Nade Carevske); tretja vsebuje prav- ljice, četrta legende, peta realistične pri- povedi, šesta humoristične in sedma izro- čila. Opremljene so z enakim znanstvenim aparatom kakor prva.

Osma knjiga vsebuje pregovore in rekla, uganke, prekletve in blagoslove (348 str.); uredil in komentiral jo je Tome Sazdov, vsebinsko klasifikacijo pregovorov pa je opravil že Cepenkov.

Deveta knjiga vsebuje ljudska verovanja in običaje ter otroške igre; uredila sta jo Penušliski in Spirovska, »Beleške o trans- kribaciji in lektoriranju Cepenkovih besedil« pa je vanjo prispeval jezikovni ured- nik in lektor celotne izdaje Todor Dimit- rovski. Gradivo za to knjigo je Cepenkov zbiral kasneje, predstavlja pa avtentično podobo človeka, ki si še ne zna razlagati naravnih pojavov in zato veruje v različne čarovnije.

Deseta knjiga vsebuje zgodovinsko etno- grafsko gradivo in ustrezne literarne se- stavke; uredil jo je in ji uvod napisal di- rektor instituta za folkloro Blaže Ristovski. Knjiga prinaša številne opise obriti in orod- ja, ki so ga uporabljali različni rokodelci, dalje obleke, tajnih jezikov, jezikovne fra- ze iz Prilepa, različna imena ipd. — 1896–1901 je Cepenkov tudi sam pisal verze, ki pa so predvsem kulturno zgodo- vinskega pomena; opredeliti jih je mogoče kot družbeno politično oziroma pečalbar- sko poezijo. Napisal je še dramo »Crne vojvoda« z izrazito družbeno politično ten- denco in poudarjeno željo po osvoboditvi Makedoncev izpod Turkov (Crne vojvoda je zaščitnik prilepskega ljudstva). In konč- no je zapustil še »Avtobiografijo«, iz ka- tere črpamo znanje o njem.

2. Izbrana dela Haralampija Polenakovića (I–V, 1973) za makedonsko javnost niso presenečenje, saj je avtor gotovo najpo- memnejši zgodovinar makedonske knji- ževnosti, predvsem najstarejše in tiste iz 19. stoletja. Kakšno polovico svojih raz- prav, ki so sicer raztresene po različnih publikacijah, je zdaj zbral v zaokroženo knjižno izdajo.

Prva knjiga — »V svitu slovanske pisme- nosti« (290 str.) vsebuje študije in znan- stvene razprave o najstarejši slovanski in makedonski književnosti z začetki v 9. sto- letju, s solunskima bratoma Cirilom in Me- todom ter z njunim ustoličenjem makedon- skega slovanskega narečja iz okolice So- luna za knjižni jezik vseh Slovanov. Šest obsežnih razprav v knjigi se ukvarja z njima, z njuno diplomatsko in prosvetlje- valsko mislijo v Moravi in drugod, s čle- njenjem cirilmetodovskega vprašanja med Makedonci v preteklem stoletju. Drugi del knjige je posvečen učencem Cirila in Me-

toda, živečim in delujočim v Makedoniji, sicer pa tesno povezanim z obema bratoma. To sta bila predvsem Kliment Ohridski, najdoslednejši nadaljevalec njenega dela in utemeljitelj ohridske književne šole, ter njegov cerkveni brat Naum Ohridski.

Druga knjiga vsebuje študije o makedonski folklori (474 str.) in predstavlja teoretsko studiozno dopolnitev folklornega gradiva Marka Cepenkova oziroma drugih makedonskih zbiralcev ljudskega slovstva. Prav Polenakoviću gre hvala, da je danes že precej znana zgodovina tega zbiranja, da je marsikaj znanega o zbiralcih Panajotu Ginovskemu, Šapkarevu, bratih Miladinovih, o makedonskem ljudskem epu, makedonskih epskih junakih Čavdar vojvodi, Pitu Guli, o nekaterih ljudskih pesmih, npr. o znani »Biljana je platno belila«.

Tretja knjiga (272 str.) prinaša študije o novejši makedonski književnosti, tako o prvem makedonskem pripovedniku v ljudskem jeziku Joakimu Krčovskemu, o tetrovskem cerkvenem pisatelju Kirilu Pejčinoviću, o makedonskih tiskarjih in tiskarnah v 19. stoletju s posebnim poudarkom na tiskarju in kulturnem delavcu Teodoziju Sinaitskemu.

Četrta knjiga (376 str.) je pravzaprav nadaljevanje prejšnje in predstavlja monografijo o narodnem bardu Stružanu Dimitru Miladinovu ter njegovem bratu, nadarjenem liriku Konstantinu: o njunem družinskem življenju, otroštvu, šolanju, dejavnosti, tiskanju zbornika 1861 in njuni tragični smrti leto dni kasneje.

Peta knjiga (276 str.) prinaša razprave in eseje o prvem makedonskem pesniku, dramskem pisatelju in ljudskem učitelju Velesovcu Jordanu Hadži Konstantinovu — Džinotu, o bratih Konstantinu in Andreju Petkoviću iz okolice Velesa ter o najimpozantnejši in najbolj tragični makedonski pesniški osebnosti 19. stoletja Ohridcu Grigoriju Prličevu.

Polenakovičeva zbrana dela so otipljiv plod avtorjevega dolgotrajnega in več ko zaslužnega znanstvenega delovanja kot profesorja stare makedonske, srbske, hrvatske in slovenske književnosti na skopski univerzi. Tehtnost tega dela utemeljuje pisca tudi kot enega prvih članov makedonske akademije znanosti in umetnosti; danes je njen podpredsednik.

3. Izbor in redakcijo »Makedonske književnosti v kritiki« I—V so opravili Aldo Kliman, Rade Siljan, Vele Smilevski in Sande Stojčevski. Delo je izšlo pri založbi Mislav v Skopju 1973—74 in predstavlja odlično dopolnitev Cepenkovu ter Polenakoviću, saj nudi celostno podobo makedonske književnosti z estetsko kritičnega vidika. Prva knjiga je posvečena ljudskemu pesništvu, druga literaturi do druge svetovne vojne, naslednje tri pa sodobni makedonski liriki, pripovedni prozi in dramatik.

V prvi knjigi (510 str.) je torej podana kritično znanstvena ocena makedonske ljudske poezije in proze izpod peresa Polenakovića, Penušliskega, Sazdova, Koneskega, Nanevskega, Todorovskega, Iljoskega in Staleva.

V drugi knjigi (546 str.) najdemo znanstvene kritično estetske prikaze prvih verskih pisateljev, ki sta tiskala knjige v makedonskem ljudskem jeziku, Joakimu Krčovskemu in Kirilu Pejčinoviću (Polenaković, Koneski), prvem makedonskem pesniku Jordanu Hadži Konstantinovu — Džinotu (Polenaković), poetu Konstantinu Miladinovu (Polenaković), znamenitem ohridskem pesniku Prličevu (Stalev, Todorovski), o Zinzifovu (Spasov), o dramatikcu Vojdanu Černodrimskemu (Aleksiev), makedonskem proletarskem poetu, ki je pisal v bolgarščini, Nikoli Vapcarovu, in Koletu Nedelkovskemu (Mitrev), Koči Racinu (Spasov, Mitrev).

Tretja knjiga (528 str.) se na enak način ukvarja z dramatik, prozaisti in pesniki, ki pišejo iz druge vojne v današnje dni (naj h knjigi zapišemo opombo: čeprav so poglavja makedonske književnosti smiselno in kronološko uspešno odmejena in zaokrožena, bi jih bilo iz praktičnih razlogov dobro še ustrezno poimenovati, tako kakor v prvi knjigi). Gre za prvo sodobno književniško generacijo: dramatike Rista Krleta, Vasilja Iljoskega, Antona Panova, pripovednike Vlada Maleskega, Jovana Boškovega in Jordana Leova ter lirike Aco Šopova, Blaža Koneskega in Slavka Janevskega (zadnja dva pišeta tudi prozo). Avtorji kritičnih prikazov so poleg že poprej imenovanih še Milan Gjuričinov, Nada Momirovska, Georgi Stardelov, Blagoje Ivanov, Miodrag Drugovac, Atanas Vangelov, Slobodan Micković idr.

Četrta knjiga (388 str.) vsebuje prikaze makedonskih književnikov, ki so začeli pi-

sati po vojni in so makedonsko književnost tematsko povezali s sodobnostjo; gre za drugo književniško generacijo: Gogo Ivanovski, Gane Todorovski, Branko Pendovski, Lazo Karovski, Tome Momirovski, Srbo Ivanovski, Mateja Matevski, Dimitar Solev, Simon Drakul, Cane Andreevski, Ante Popovski, Blagoja Ivanov in Ljuben Taškovski. Nova kritično-esejistična ime: Petar Boškovski, Todor Čalovski, Done Panovski, Bogomil Gjuzel, pa tudi nekateri kritiki drugih jugoslovanskih narodnosti.

Peta knjiga (510 str.) prikazuje tako imenovano tretjo in četrto povojno generacijo: Metodija Fotev, Vladimir Kostov, Vlada Urošević, Petre Andreevski, Petar Širilov, Branko Varošlija, Živko Čingo, Taško Georgievski, Jovan Koteski, Mile Nedelkovski, Petar Boškovski, Mihail Pendžov, Jovan Pavlovski, Bogomil Gjuzel, Čedo Jakimovski, Božin Pavlovski, Dimitar Baševski, Atanas Vangelov in Todor Čalovski. Novi imeni iz območja kritike: Danilo Kocevski in Vlada Urošević.

Vsaka knjiga vsebuje bio-bibliografske podatke o obravnavanih pisateljih ter pregled kritike, ki so jo pisali upoštevani avtorji. Na ta način je nastal kar natančen pregled celotne književne ustvarjalnosti, pa tudi pisanja posamičnih makedonskih avtorjev. Na koncu zadnje knjige je doda-

na zaključna beseda »V makedonsko književnost z makedonsko kritiko«, v kateri so naglašene pglavne posebnosti makedonske literature. Kakor so morda iz zgodovinskega pregleda makedonske književnosti razvidne nekatere diskontinuitete, pa današnja makedonska književnost premore tesno zvezo z izročilom stare ohridske šole, apokrifov, srednjeveških pripovedk in romanov, z bogatim ljudskim slovstvom, s tradicijo cerkvenih piscev, prepovediteljev, meščanskih pesnikov, dramatikov, pesnikov s konca prejšnjega in iz prvih štirih desetletij tega stoletja. Današnja makedonska literatura živi v vseh književnih zvrsteh in vrstah, v prevodih ji je dostopen sproti stik s svetovnimi književnostmi. Z njo vred se je razvila književno estetska in kritična misel, ki je postavila tudi že temelje literarni zgodovini. Dodažnje skice in fragmenti iz zgodovine makedonske literature v Makedoniji, v jugoslovanskih učbenikih in v svetovnih enciklopedijah bo mogoče po zaslugi novih knjig Cepenkova, Polenakovića in »Makedonske književnosti v kritiki« kmalu strniti v kompletno zgodovino makedonske literature; takšna zgodovina bo pri priči postala tudi eno temeljnih slavističnih pomagala v vseh pomembnejših bibliotekah po svetu.

Dragi Stefanija

Filozofska fakulteta v Ljubljani

MONOGRAFIJA O LEPOSLOVNEM USTVARJALCU IVANU TAVČARJU

Zoper ustaljene navade v strokovni publicistiki, po katerih se je poročanju o nedokončanih bolj izogibati, naj vendarle že zdaj opozorimo na obsežni, 600 strani obsegajoči prvi del monografije o Tavčarju kot leposlovnem ustvarjalcu — znane literarne zgodovinarke Marje Boršnikove. Knjiga je še z lanko letnico izšla letos pri mariborski založbi Obzorja v moderni broširani opremi (Bronislav Fajon) z mnogoterim slikovnim gradivom.

Tisto, kar bralca in že tudi prelistovalca knjige takorekoč osupne na prvi pogled, je velikansko mnoštvo zbranega gradiva vsakršne vrste, od biografskega preko družbeno in politično zgodovinskega do idejno in slogovno interpretativnega. Prvi hip se zato ustrašimo, da nam je prišel v

roke kak primerek tiste vrste literarnozgodovinskega pozitivizma, ki je pozabil na to, da ima zbiranje pozitivnega gradiva še kak namen zunaj sebe. Vendar je strah odveč; resda razbor porabljenega gradiva sem in tja mogoče v resnici uide čez kolesnice popolne funkcionalnosti, vendar se v glavnem ne osamosvaja do samozadostnosti in zvečine dovolj organsko, pričljivo služi temeljnemu avtoričnemu hotelju, interpretirati Tavčarjevo leposlovno pisanje v dialektičnem razmerju do brezštevilnih iztočnic življenjskega, psihološkega in družbenega značaja. Ker ji je torej osrednji predmet zanimanja Tavčarjevo leposlovje, Tavčarjevo siceršnje življenje in družbena ter siceršnja razmerja pa le bolj v ozadju te literature, je svoj obsežni prikaz začela s Tavčarjevimi literar-